

מלחמתו של הרמב"ם ב"גדולי הדור" – חלק ב

ד. קמיעות ושמות קדושים

הרמב"ם קידש מלחמה כנגד הנטייה אחר המאגיה והמיסטיקה, ובכלל זאת גם כנגד כותבי הקמיעות והמקובלים, אשר נדמה להם שהם מכשפי כישופים ופועלים ישועות בלחשיהם וסגולותיהם, וזה לשונו במורה-הנבוכים (א, סא):

"ואל יעלו על לבך הזיות כותבי הקמיעות, ומה שתשמע מהם או בספריהם הטיפשיים, שְׁמוֹת שהם מצרפים אותם שאינם מורים על שום עניין כלל, וקוראים אותם 'שְׁמוֹת', ומדמים שהם צריכים קדושה וטהרה, ושהם עושים נפלאות, כל הדברים הללו סיפורים שאין ראוי לאדם שְׁלֵם לשמעם, כל שכן לסבור אותם".

מי הם אלה כותבי הקמיעות? מי הם אלה שעוסקים ב"שמות הקדושים" ומדמים שהם צריכים קדושה וטהרה? מי הם אלה אשר נדמה להם שהם מסוגלים לחולל נפלאות? מי הם אלה שספריהם טיפשיים? מי הם אלה שלא ראוי לאדם שלם לשמוע את סיפוריהם ההזויים, וכל שכן לסבור אותם? תשובה, כל "גדולי התורה" אשר נטו למאגיה למיסטיקה ולאלילות, ויש כאלה רבים שמטעים את הפתאים לסבור שיש להם כוחות עליונים.

רבנו מוסיף ומלמד אותנו שם (א, סב) כיצד התפתחה תעשיית "שמות הקודש":

"וכאשר מצאו האנשים הַרְשָׁעִים הַבְּעָרִים את הלשונות הללו, מצאו מקום לְשִׁקֵּר וּלְדַבֵּר, שמצרפים איזה אותות [=אותיות] שירצו, ואומרים שְׁמֵם זה פועל ועושה אם נכתב או נאמר באופן פלוני [כביכול שמות ה' יתעלה הדמיוניים הללו נועדו לכישופי ולחשי המכשפים], ואחר כך נכתבו אותם הַכְּזָבִים אשר בדה אותם הרשע הַבְּעַר הראשון, והגיעו אותם הספרים לידי הכשרים החלשים הפתאים אשר אין להם קנה מידה להבחין בין אמת ושקר והצניעות, ונמצאו בעזבונם, וחשבו בהם שהם אמת, כללו של דבר 'פְּתֵי יַאֲמִין לְכָל דָּבָר' [משלי יד, טו]. וכבר יצאנו ממטרתנו הנעלה ועיוננו העדין אל העיון **בביטול הזיות שביטולם גלוי לכל מתחיל בעיון**, אלא שהביאנו ההכרח לכך כיוון שהזכרנו את השמות ועניינם ומה שנתפרסם עליהם אצל ההמון".

כלומר, לפי הרמב"ם "גדולי התורה" הראשונים שייסדו את תעשיית כִּישוּפֵי שְׁמוֹת ה"קודש" הם בגדר "רשעים", ואין זו גוזמא, שהרי מכשף הוא בגדר עובד עבודה-זרה וחיוב כרת וסקילה: "כי המכשף הוא עובד עבודה-זרה בלי ספק" (שם ג, לז), ו"גדולי התורה" אשר באו אחריהם ודעתם חלושה כדי להבחין בין אמת לשקר, הם בגדר "פתאים". כך או כך אינם גדולים ואינם אפילו קטנים, אלא שפלים מאד מאד.

מְרִי מסביר שם (הע' 23), כי הכשרים החלשים שנזכרו בדברי רבנו, אשר מצאו את "הספרים הקדושים" בעיזבון הרשעים הראשונים, הם: "בני אדם הספקנים, החוששים להכריע לכאן או לכאן שמא גם עבודה-זרה יש בה ממש. ומפני הכבוד לא אציין ספרים".

מדוע מְרִי חושש לציין ספרים? האם פשוטי העם כותבים ספרים? ברור אפוא כי מדובר במחברים חלושי דעת שנחשבים לגדולי תורה אשר האמינו שיש ממש בעבודה-זרה. כלומר, שיש ממש בכל מה שקשור לאסטרולוגיה, לכישופים, לניחוש, לעוננות וכיו"ב, ואף שהתורה אסרה אותם היא מודה באמיתתם – **והוי שוטים ייאמר להם!**

ה. מועדון הסכלים ומחוסרי הדעת

חוב חכמי ישראל ואולי אפילו כולם האמינו במאגיה ובמיסטיקה על שלל גרורותיה הסרטניות מחריבות הדעת והמחשבה הזכה. על רבים מהם כתבתי במאמריי, וכנגדם, ובעיקר כנגד **גדולי התורה** שבהם, פוסק רבנו את דבריו הנחרצים בסוף הלכות עבודה-זרה פרק יא, וזה לשונו:

"ודברים אלו כולן [=תפישות המאגיה והמיסטיקה האליליות] דברי שקר וכזב הן, והן שהטעו בהן עובדי עבודה-זרה הקדמונים לגויי הארצות כדי שינהו אחריהן. **ואין ראוי לישראל שהם חכמים מחוכמים להימשך בהבלים האלו, ולא להעלות על הלב שיש בהן תעלה [=תועלת]**, שנאמר 'כִּי לֹא נַחֵשׁ בַּיַעֲקֹב וְלֹא קֶסֶם בַּיִשְׂרָאֵל' [במ' כג, כג]. ונאמר 'כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם אֶל מַעֲבָדֵיהֶם וְאֶל קֶסְמֵיהֶם יִשְׁמְעוּ. וְאָתָּה לֹא כֵן נָתַן לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ' [דב' יח, יד]."

וכי כל עם-ישראל "חכמים מחוכמים"? ברור אפוא שכוונתו בראש ובראשונה **לגדולי התורה**, אשר מתעים את העם אחר ההבל להיכשל ולהיחבל בדרכי חושך. בהמשך דבריו רבנו רומז רמז עבה מאד לחכמי ישראל אשר רובם המכריע והמוחץ סברו שיש אמת במאגיה ובאלילות, אף שהקדוש-ברוך-הוא אסרן:

"כל המאמין בדברים אלו וכיוצא בהן ומחשב בלבו שהן אמת ודברי חכמה אבל התורה אסרה אותן, אינו אלא מן **הסכלים ומחוסרי הדעת**, ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתן שלמה. אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות שכל אלו הדברים שאסרה תורה אינם דברי חכמה, אלא תהו והבל שנמשכו בהן חסרי הדעת, ונטשו כל דרכי האמת בגללן. ומפני זה אמרה תורה כשהזירה על כל אלו ההבלים 'תִּמְיָם תִּהְיֶה עִם יי אֱלֹהֶיךָ' [דב' יח, יג]."

רבנו הגדיר את המאמינים בהזיות המאגיות האליליות כ"סכלים ומחוסרי דעת", ולצער מי שייסד את המועדון המפוקפק הזה היו חכמי אשכנז הראשונים שתפשו את דרשות חז"ל כפשוטן, ואחריהם החרו החזיקו חכמי ספרד, והוסיפו להביל שבע על חטאת אדוניהם האשכנזים. ולצערי, במועדון הזה חברים כמעט כל חכמי ישראל, מהרמב"ן שנחשב למיסטיקן מובהק ועד לגר"א שנחשב לשכלתן מובהק. וכולם לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו.

חשוב מאד להדגיש, כי המאגיה והמיסטיקה הן יסוד העבודה-הזרה הקדומה, והאמונה באמיתות הזיה מאגית כלשהי, גוררת לאמונה בהבלים נוספים ומדרדרת את האדם לעברי פי פחת. שהרי אם יסודות מאגיים קיימים בעניין אחד, מדוע שלא יהיו קיימים בעניינים אחרים בעולם? ולכן רבנו קידש מלחמה נגד האמונה בהבל ובנמנעות [=בהזיות], כי האמונה בהזיה מאגית מכל סוג שהוא שולחת גרורות כסרטן אלים, מזהמת את כל שאר השקפות האדם ומוליכה אותו לדרכי חתחתים.

וכן כותב רבנו בספר-המצוות (לאווין לב): "ובכלל המעשה הזה [איסור לא תעוננו] גם איסור מעשה אחיזת העיניים [...]. והוא סוג גדול מסוגי התחבולות ונוסף לכך קלות תנועת היד, עד שמדמים לאדם דברים בלתי-אמתיים [...]. והוא מין ממיני הכשפים, ולפיכך סופג מלקות, ועם זה הוא גונב דעת הבריות, וההפסד הנגרם על-ידי כך עצום

מאד, לפי שהדברים הנמנעים לחלוטין נעשים אפשריים בעיני הסכלים והנשים והנערים, **ותורגל מחשבתם לקבל את הנמנעות ולחשוב שהם אפשריים להיות**, והבן זאת".

נמצא, כי האמונה בהזיה אחת שולית ככל שתהיה, פותחת פתח רחב להאמין בתוהו ובשווא, עד כדי מחשבת עבודה-זרה. כי כאמור, אם חוזרת למוח הזיה מאגית-מיסטית, היא מעקמת את כל אדני המחשבה הישרים, ומכשירה את הקרקע לעבודה-זרה: "כי אין רצוי לפניו יתעלה כי אם האמת, ואין מכעיסו כי אם השווא" (מו"נ ב, מז).

ו. שנתת הפילוסופיה

רבים מחכמי ישראל שנאו את הפילוסופיה ושנאו את הרמב"ם, וכידוע אף הורו לשרוף את ספרי הרמב"ם. בשורות הבאות נראה כיצד הרמב"ם התייחס לאותם חכמי ישראל, וכיצד הוא מנתח את נבכי נפשם החשוכה, וזה לשונו בצוואתו לספרו מורה-הנבוכים:

"אבל המבולבלים אשר כבר נתטנפו מוחותיהם בדעות הבלתי נכונות ובדרכים המטעים, ויחשבו אותם מדעים אמתיים, ומדמים שהם בעלי עיון ואין להם ידיעה כלל בשום דבר הנקרא מדע באמת, הם יירתעו מפרקים רבים ממנו [ממורה-הנבוכים], ומה מאד יקשו עליהם, כי לא יבינו להם עניין, ועוד כי מהם תתגלה פסולת הסיגים שבידם, שהם סגולתם ורכושם המיועד לאידם".

מי הם אלה אשר "מדמים שהם בעלי עיון"? מי הם אלה אשר "אין להם ידיעה בשום דבר הנקרא מדע באמת"? מי הם אלה אשר אינם מסוגלים ללמוד ולהבין בספרו של רבנו מורה-הנבוכים? מי הם אלה אשר מתוך ההשקפות הישרות של המורה "תתגלה פסולת הסיגים אשר בידם"? מי הם אלה אשר רבנו בהשקפותיו הישרות מסיר את הלוט מעל פני השקר וההטעיה שתפרו להם לגלימה? התשובה לכל אלה היא: אלה הם **חכמי ישראל**, אשר נדמה להם שהם חכמים גדולים ובעלי עיון, אך שוטים הם באמת ואף גרוע מכך.

ונסיים בנקודה למחשבה, מדוע אומר רבנו שההשקפות הנפסדות הן "סגולתם ורכושם המיועד לאידם"? תשובה, מתוך השקפותיהם הנפסדות יצמיח הקב"ה את העונש לאותם ה"חכמים" רודפי הבצע והכבוד. כלומר, במעשיהם הרעים הם מכשירים את הקרקע למפלתם שתבוא כתוצאה טבעית של פעולותיהם ושקריהם.

במקור נוסף במורה-הנבוכים (ג, כט) רבנו מבאר, כי ככל שהאדם מתרחק מהפילוסופיה, כלומר מקניית דעות והשקפות נכונות ובריאות, הוא מתדרדר מטה מטה במדרון הסכלות, וזה לשונו (שם ג, כט): "וכן הזכירו בספריהם [עובדי העבודה-הזרה מאומת ה"צאבה", שהיו בתקופת אברהם אבינו] [...] וסיפרו מה שסיפרו [...] ומשקרים שקרים מצחיקים מאוד, המורים על חוסר דעת חמור, ועל שהם היו הרחוקים ביותר בבני-אדם מן הפילוסופיה, ושהם היו בתכלית הסכלות".

נמצא לדעת רבנו, שרובם המוחלט והמוחץ של חכמי ישראל אשר תיעבו את הפילוסופיה וחיבקו ונישקו וגיפפו את המאגיה האלילית, סובלים מ"חוסר דעת חמור" כאותם עובדי אלילים קדמונים מאומת ה"צאבה", וחולקים עמם הגדרה משותפת מפוקפקת ביותר: "הרחוקים ביותר בבני אדם מן הפילוסופיה, ושהם היו בתכלית הסכלות".

ז. תארי הממסד הרבני

רבנו סלד מאד מתארי הממסד הרבני אשר חלה אנושות בהתמכרותו לכבוד ולשררה, ואגב ביקורתו על תאריהם המנופחים הוא מלמד אותנו, שכל התארים הללו אינם מתארים את מהותם האמתית של נושאייהם, אלא הם שמות מנופחים ונפוחים שאין מאומה מאחוריהם. וזה לשונו בפירושו למשנה בבכורות (ד, ד):

"אותם השמות המפורסמים בארץ-ישראל ובבל, שקוראין אנשים 'ראש-ישיבה', ואחרים 'אב-בית-דין', ומבדילים בין 'ראש ישיבת גאון יעקב' ובין 'ראש ישיבה של גולה', וכן כותבים לאנשים אשר לא ראו אותם 'ראש-ישיבה' או זולת זה מן השמות, לפי שהדברים הללו **פטומי שמא בעלמא** [=ניפוח השם סתם] והרי הן כדרך הכינויין והחניכה [=כינוי, שם לואי]. וכבר ראיתי בארץ-ישראל אנשים נקראים 'חברים', ובמקומות אחרים מי שנקרא 'ראש-ישיבה', ואפילו בר בי רב דחד יומא – ליתיה".

מי הם אלה ראשי הישיבות? מי הם אלה אבות בתי הדין? מי הם אלה אשר מבדילים ומבחינים בין תארים מתארים שונים? אלה הם גדולי התורה, שיש מהם שנקראים ראשי ישיבות ולדעת רבנו אפילו "בר בי רב דחד יומא ליתיה".

במאמר תחיית המתים (עמ' עג), רבנו מוסיף לנתוש את אשליית גדולת חכמי ישראל, וזה לשונו: "וגם הזכרנו בו [בספרו משנה-תורה] כל הכללים הדתיים והמשפטיים, **מתוך מטרה שיהו אלה הנקראים 'תלמידי-חכמים' או 'גאונים' או איך שתרצה לקרוא אותם**, בונים את פרטי הדינים על יסודות משפטיים, ותהיה תורתם סדורה על פיהם ותלמודם כולו עולה בידם. וכל זה נבנה על יסודות דתיים [=יסודות המחשבה והשקפות נכונות], ולא ישליכו ידיעת-השם אחרי גוּם, אלא ישימו שאיפתם הגדולה והשתדלותם במה שיביאם לשלמות ויקרבם לבוראם, **לא על מה שמראה בעיני ההמון שהם שלמים**".

לצד זלזולו הבולט בתאריהם הריקים של גדולי התורה, רבנו מלמד אותנו, כי שאיפת חכמי ישראל ומגמתם היא להשתדל בדברים שרק "מראים בעיני ההמון שהם שלמים". כלומר, רבנו רומז ברמז עבה ביותר שגדולי הדור אינם אלא **שחקנים** אשר מתעתעים ומכזבים ביוזעין בהמונים, כדי שיחשבו שהם "גדולים".

ח. גדולי הדור בדורו של הרמב"ם

ח.1 באיגרתו לתלמידו ר' יוסף, הרמב"ם מוסיף לנתוץ את אשליית מעלתם המדומה של גדולי הממסד הרבני שהיו בתקופתו. ואם נבחר בלשון עדינה נאמר, שתיאוריו את הממסד הרבני בימיו מתאימים לממסד הרבני בימינו לפחות באותה המידה...

נחל בלשון רבנו שם בעמ' קכה:

"אני ידעתי והיה ברור לי בעת שחיברתי [=את הספר משנה-תורה], שהוא יגיע בלי ספק לידי רע הלבב המקנא, שיגנה את מעלותי ויִראה [=יתאמץ להראות לאחרים] שאין צורך בו, או שהוא בלתי שלם. ואף לידי הסכל הפתי אשר אינו יודע ערך מה שנעשה וידמה שהוא מעט התועלת. ואף לידי המתחיל ההוזה המבולבל ויקשו לו בו כמה מקומות, כיוון שאינו יודע יסודותיהן או שקצרה בינתו מלדקדק מה שדקדקתי. **ולידו המתחסד לפי דמיונו המאובן המטומטם שילעזי על מה שנכלל בו מיסודות הדעות, ואלה הם הרוב**".

מי הוא רע הלבב המקנא? מי הוא אשר מתאמץ להראות לאחרים בהשגותיו את מגרעות משנה-תורה? מי מקנא בהרמב"ם? עמי הארצות? בעלי הבתים? או גדולי התורה שהרמב"ם מאפיל עליהם ומעלים אותם לחלוטין בגדולתו האמתית? אין לי ספק שמדובר כאן בגדולי התורה שלא היו מסוגלים לקבל את העובדה שהנה קם אדם אשר רוח בו באמת. ואם היו אנשי אמת היו מקבלים את הרמב"ם באהבה, כי לא את הגדולה והרוממות יש לרדוף, אלא את ידיעת השם יתעלה ויתרומם אשר אין כיוצא בו.

ויתרה מזאת, מי הם אלה אשר מלעיזים על מה שנכלל בו מיסודות הדעות? מי הם אלה אשר הורו לשרוף את מורה-הנבוכים וספר המדע? מי הם אלה אשר לחמו כנגד מצוות ידיעת השם וייחוד השם? מי הם אלה המתחסדים לפי דמיונם "המאובן המטומטם"? גם כאן קשה מאד להניח שמדובר באנשים הפשוטים, אלא על אותם ראשי ישיבות מנהיגי קהילות ועדות, אשר גאונותו של הרמב"ם איימה לחשוף את טביעתם בצאת סבלותם.

ח.2 הרמב"ם מוסיף וכותב שם בעמ' קכו: "וכל מה שתיארתי לך על מי שלא יקבלוהו כראוי לו, אין זה אלא בדורי, אבל בדורות הבאים כאשר תסתלק הקנאה ותאווה השררה, יסתפקו כל בני ישראל בו לבדו, ויוזנח כל שזולתו בלי ספק, פרט למי שמחפש דבר להתעסק בו כל ימי חייו ואף-על-פי שלא ישיג תכלית [=] "כי תכלית לימוד התלמוד לדעת רבנו היא לא ההתאמנות בפלפול ואומנות הוויכוח, אלא למען דעת מה יעשה ישראל בלבד" (מְרִי שם)]."

וגם כאן יש לשאול, אל מי רבנו מתכוון באמרו דברים אלו? מי הם אלה אשר "הקנאה ותאוות השררה" הם שירת חייהם? מי הם אלה אשר עוסקים בתורה לשם אומנות הפלפול והוויכוח? נכון שלא רק לגדולי הדור, אך הם העומדים בראש הפירמידה.

וכיוצא בזה כתב רבנו בסוף איגרתו בעמ' קלו:

"כי התכלית המכוונת ממה שנתחבר בתלמוד וזולתו כבר נגמרה ושלמה [=] כלומר, מטרת המשא ומתן והוויכוחים העיוניים שבתלמוד תמה ונשלמה לדעת רבנו, כי לא באו אלא לצורך שעה לבירור משניות או ברייתות סתומות, ואף סברות בלתי מלובנות, אך לאחר שנתלבן הכל אין צורך לעסוק בהן" (מְרִי שם)]. ומטרת הלומדים איבוד הזמן במשא ומתן שבתלמוד, כאילו המטרה והתכלית היא ההכשרה בוויכוחים לא יותר. וזה לא היה המטרה העיקרית, אלא המשא ומתן והוויכוחים נעשו במקרה, כאשר נאמר דבר שקול, ופירשו אחד פירוש מסוים, ופירשו השני הפכו, הוזקק כל אחד מהם לברר אופן לימודו ולהכריע את ביאורו. ואין המטרה העיקרית אלא ידיעת מה שצריך לעשות וממה להימנע [...] ואף תדע שכבר אבד הזמן בכל מאמרי הוויכוחים, [...] וחושבים שהיא התכלית והמטרה העיקרית אשר בה נעשים רבנים ואותה יש לדרוש".

ח.3 בהמשך דבריו שם (עמ' קכז), אנו לומדים מעט על הממסד הרבני והעומד בראשו באותה התקופה (ההערות המוסגרות הן של מְרִי יוסף קאפח):

"ומדוע אתה מתפלא על התנהגותו [=של הגאון ר' שמואל בן עלי] בדומה למידות הללו [בהרגשת גדלות וחכמה עד כדי שלא להחשיב את הספר משנה-תורה, ולא את מחברו], אותו שחונך מצעירותו באשליה שאין בדור כמוהו, וסייעוהו בכך הזקנה והמעלה [כלומר מעלת התפקיד, שמינו אותו גאון] והייחוס [...] וזקיקותו לבני אדם [שהוא חי מתרומות

ונדבות הציבור, ואם לא יקל בכבוד אחרים כדי להבליט את רום חכמתו ומעלתו, לא תהא שום הצדקה לתביעותיו מגלויות ישראל להרים תרומותיהם אליו, שהרי אינם זקוקים לו לפסוק הלכות, שכבר יש הלכות פסוקות בלי כסף] **להחדיר ללבם את אותו התבשיל הנתעב** [=ביטוי חריף מאד להתחזותם של הגאון הזה וחבורתו **וזומיהם בכל הדורות**, והתרוממותם מעל לכל, וכאילו כל ישראל מצפה למוצא פיהם בהוראה, או להעניק תואר מסוים, כגון אותם התארים שהזכיר רבנו בפירושו למשנה בכורות] [...], שכל בני אדם מצפים לכל דבר הנשמע מן הישיבה או למתן תואר כבוד, **ואותן ההזיות שנעשו להם טבע**".

רבנו מתאר את גדול הדור הרבני הממסדי באותה התקופה כהוזה הזיות בעל שיגיון גדלות, שהרי חינוכו אותו שהוא גדול הדור מקטנותו, ובאו הזקנה ותפקיד הגאון, וחיזקו מאד את האשליה הזו בקרבנו. רבנו תיאר בחריפות עזה, אשר מחדיר לעם-ישראל תבשיל נתעב, כלומר תורתו מעוותת מעוקמת ומשובשת עד שהפכה להיות נתעבת! כן תיאר כאדם אשר חי מתרומות ונדבות הציבור, ומכיוון שאינו עובד לפרנסתו, חובה עליו לזלזל בכבוד אחרים כדי שיתרמו דווקא לו, ויאפשרו לו לחיות חיי פאר ותענוגות (כמו אותם "גדולי הדור" אשר נוסעים במכוניות יוקרה גרמניות). מְרִי אף מוסיף, שיש גדולי דור רבים **בכל הדורות** אשר דומים בהתחזותם ובהתנהגותם לאותו "גדול הדור".

ח.4 בהמשך דבריו שם (עמ' קכח) אומר רבנו כך: "ואני יודע ברור, שכל שנתפרסם שמי שם יותר, מביאו דוחק הנסיבות הוא והנוהים אחריו, וכל מי שרוצה שתהא לו מעלה בעיני הבריות, להמעט את חיבורי ולהראות לבני אדם שהם יותר שלמים מכדי להיזקק לעיין בו, ואף חולקים עליו, ואילו רצה אחד מהם לחבר, היה מחבר יותר טוב ממנו בזמן קצר, ואם יביאם הכרח הדברים לפקפק בדתייתי ומעשיי יעשו זאת".

על מילותיו האחרונות של רבנו אומר מְרִי שם: "וכן נהגו ונוהגים". ומי הם אלה שנוהגים כך? פשוטי העם? בחורי הישיבות הפשוטים שיושבים בכללים? או גדולי התורה אשר אורו החזק של רבנו מכה אותם בסנורים, והשקפותיו הישרות והאמתיות מאיימות על עולם השקר שיצרו וטיפחו כדי לשמר את שררתם ויוקרתם ומשכורתם? וכדברי רבנו לעיל בצוואתו למורה: "כי מהן [=מהשקפותיו הישרות] תתגלה פסולת הסיגים שבידם".

ח.5 לאחר דבריו אלה רבנו מתייחס למשנה לגדול הדור, הוא ר' זכריה שהחזיק במשרת ראש הישיבה. וזה לשון רבנו שם בעמ' קכח:

"אבל זה מר זכריה הוא איש פתי מאד, וכבר קרא לעצמו [=תיאר את עצמו במכתבו לרבנו] 'ויגע באותו המשא והמתן והפירושין', ומדמה שהוא יחיד בדור ושכבר הגיע להישג גדול מן השלמות [...]. [ואינו אלא] זקן מסכן באמת **סכל בכל דבר**, והרי הוא כקטן בן יומו בעיניי, ויש ללמד עליו זכות כפי סכלותו".

ח.6 בהמשך דבריו שם (עמ' קלא) אומר רבנו כך: "ואין לך צורך באמריך היכן יראת שמים? כי זה וכיוצא בו מן **הגדולים ממנו** ממי שקדם, אין יראת שמים אצלם אלא להימנע מן החמורות, וכפי שהדבר אצל ההמונים, אבל החובות המידותיות אינם סוברים שהם מחובות הדת ואף אינם מדקדקים בדבריהם כפי שמדקדקים בהם השלמים יראי ה'. ורוב אנשי הדת מבעלי השררה הללו כאשר הדבר קשור לשררה נעלמת יראת שמים".

ר' יוסף תלמידו של רבנו זועק בתסכול: איה יראת שמים?! ורבנו מרגיע אותו ומלמדו כי אותם הגדולים והגדולים שקדמו להם שנהנו מכבוד תורה, כאשר הדבר נוגע בשררתם אין יראת שמים, וכל האמצעים כשרים להשיג את המטרה, כולל לעבור על מצוות התורה החמורות ביותר. ובימינו, כל מי שנהנה מכבוד תורה והתורה בידי כקרדום לחפור בה, כאשר הדבר קשור לשררה נעלמת יראת שמים – כי הרעים שבהם ממילא מושחתים, והטובים שבהם לא יסכנו את משרתם שררתם משכורתם ויוקרתם.

ח.7 בהמשך האיגרת, רבנו מזכיר את תשובת הגאון ר' שמואל בן עלי ליהודי תימן, אשר נכתבה נגד רבנו הרמב"ם בעניין תחיית המתים, וזה לשונו (עמ' קלב):

"ואשר לענין המאמר, מאד תמהתי עליך היאך שלחתו אלי כדי שאלמד ממנו על חוסר ידיעתו. מה אתה מתאר לך, שאני חושב אותו או מי שגדול ממנו יודע משהו? לכל היותר הוא בעיניי כמו כל דרשן ותועה [...]. ה' יודע שאני תמהתי היאך יכול לומר אותם השטויות על-אף היותם לעג וחרפה. [...] ואין ספק שהוא העתיק הזיות זולתו".

להזכירכם, רבנו מדבר כאן על גדול הממסד הרבני בתקופתו! והוא מתאר כחסר ידיעה, כדרשן סכל הוזה שוטה ותועה, וְמָרִי מוֹסִיף שֵׁם עַל הַדְרָשָׁנִים: "וכנראה שלא נשתנה המצב עד כה, ובפרט כשהדרשן שתוי, פולט גלים גלים של דברי הבל ומתמוגג מנחת מדברי עצמו".